

**Електронні навчально-методичні видання
у вигляді збірників («хрестоматій») статей та уривків з наукових
видань, які є об'єктом вивчення в рамках навчальних дисциплін
відповідно до затвердженої навчальної програми
підготовки бакалаврів і магістрів
(згідно з розпорядженням Науково-дослідної частини № 03-21 від 05.05. 2017 р.)**

Дисципліна **Корпоративні права подружжя**

Кафедра цивільного права

Інститут навчально-науковий юридичний

Викладач **к. ю. н. Л. В. Сіщук**

Список (не більше 10 позицій) наукових текстів, рекомендованих для включення у збірник текстів («хрестоматію»), що наявні у фондах наукової бібліотеки університету (згідно з електронним каталогом <http://lib.pu.if.ua/lib/>):

1. Васильєва В. А. Спільна сумісна власність подружжя і корпоративні права. Корпоративні правочини: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 вересня 2013 року. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 8 – 14.

Ключові слова: подружжя, корпоративні права.

Стаття 60 Сімейного кодексу України встановлює правило, що майно, набуте під час подружнього життя, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності [1]. Йдеться про те, що частки чоловіка та дружини завчасно не визначені і, як правило, стартовим є поділ 50 на 50. Серед об'єктів, що можуть перебувати на праві спільної сумісної власності, окрім речей, поділ яких не викликає особливих дискусій, законодавець зазначає і майнові права.

Наукові дискусії щодо поділу корпоративних прав подружжя або, на побутовому рівні, бізнесу подружжя не припинялися впродовж багатьох років. Але новим поштовхом для їх сплеску стало рішення Конституційного Суду щодо поділу майна приватного підприємства [2] .

Якщо проаналізувати думки науковців щодо поділу корпоративних прав (акцій, часток, паїв, майна, прибутку) та інших номінальних назв майнової участі у створенні та діяльності підприємств, то можна окреслити основну

проблему дискусії, розуміння якої дасть можливість зняти основні теоретичні та практичні проблеми.

Основним на сьогодні видається проблема відсутності єдності в розумінні юридичної особи - корпорації. Юридичної особи, у якої правова пов'язаність з учасниками має правову природу корпоративного зв'язку (є суб'єктивним корпоративним правом). Таке розуміння повинно мати місце незалежно від зазвичай прийнятих назв щодо окремих організаційного правових форм – право на пай, право на частку, право на все майно.

Здебільшого статті як науковців, так і практиків, базуються в тій чи іншій організаційно-правовій формі господарського підприємства. Як правило, для наукового аналізу береться та, яка ближча до судового прикладу чи життєвої ситуації. А оскільки окремі організаційно-правові форми мають особливості щодо заснування та діяльності, то це призводить до сурогатної підміни теоретичного розуміння.

Вирішення цього питання повинно починатися з аксіоми про те, що юридична особа з моменту її державної реєстрації є самостійним суб'єктом цивільних правовідносин незалежно від її організаційно-правової форми. Її самостійність передусім важлива з огляду на майнову відокремленість. Питання відокремленості майна не означає наявності права власності на це майно. Саме у цій площині, на нашу думку, лежить вирішення проблеми відмежування юридичних осіб корпоративного типу. Якщо в результаті створення засновник передав майно юридичній особі на праві господарського відання чи оперативного управління, то такі юридичні особи володіють відокремленим майном, але між засновником та учасником виникає речове право, а не корпоративні права. Такі юридичні особи є унітарними і до таких організаційно-правових форм слід віднести державні підприємства, комунальні, казенні, дочірні. Якщо в результаті створення юридичній особі майно передається на праві власності, то незалежно від організаційно-правової форми, між засновником, а в подальшому і учасником, встановлюється правовідношення майнового характеру зобов'язального типу, яке на сьогодні переважна більшість називає корпоративним. Саме з цього часу площина майнового регулювання корпоративного права зміщується у сферу корпоративного правовідношення.

Корпоративне правовідношення є складним за змістом, оскільки об'єднує не тільки майнові права, але й організаційні, особисті немайнові. Наявність особистих немайнових прав персоніфікує таке правовідношення і слід вважати, що особа-учасник володіє суб'єктивним корпоративним правом щодо юридичної особи. Наявність у складі суб'єктивного права особистого

немайнового, з якого випливає і низка організаційних, не може не впливати на правовий режим такого об'єкта майнових прав, його оборот.

Майнова участь у створенні підприємства корпоративного типу (а далі ми будемо говорити саме про такі) може бути дольовою і одноосібною. Коли йдеться про приватне підприємство чи ТОВ з одним учасником, ми можемо вести мову про одноосібну участь чи (якщо хочете) стовідсоткову частку. Це впливає на зміст корпоративного права, а не на правову природу суб'єктивного корпоративного права. Позитивне право щодо різних організаційно-правових форм юридичних осіб вживає різні терміни для позначення права участі: право на частку, право на пай, право на акцію, право на долю, право на статутний капітал тощо. Усі ці назви не спотворюють сприйняття правової природи корпоративних прав. Вони, можливо, і є зручними щодо конкретних організаційно-правових прав, оскільки заздалегідь вказують на організаційно-правову форму, але для наукового аналізу непридатні, оскільки призводять до підміни понять. Терміни частки і паї носять обліковий характер і погодьтеся, що говорити про оборот часток окремо від цілого є дещо некоректним. За аналогією із частками у спільній власності мова йде про придбання частини майна, а не частки. Погодьтеся, що вислів поділ частки є некоректним. Швидше сприймається – «частка як результат поділу».

Якщо звернутися до аналогії зі спільною частковою власністю, то під правом на частку розуміють не тільки права з частки, але й право на ціле. Іншими словами, цей інститут оформляє відносини щодо належності єдиного об'єкта кільком суб'єктам, але, на відміну від індивідуальних власників, правомочності щодо володіння, користування і розпорядження вони здійснюють спільно, за погодженням. Тому за такою логікою наступною ланкою у висновках буде подвоєння права власності на один об'єкт – майно підприємства. А це вже суперечить національній правовій доктрині права власності.

Наступне питання, на яке слід дати відповідь, – чи можуть виступати корпоративні права, які складають зміст суб'єктивного корпоративного права, окремими об'єктами цивільних прав і бути оборотоздатними? Беззаперечно, що ні. Так званий горизонтальний поділ суб'єктивного корпоративного права неможливий, «виною» у цьому є наявність немайнового права – права участі. Не можна продати право на частку, залишившись при цьому учасником товариства. Або ж навпаки, уступити право участі, залишивши за собою усі майнові права. Так само «ведуть» себе і організаційні права, які є похідними від майнових та особистих немайнових. Поділ корпоративних прав можливий «по вертикалі», так зване дроблення

корпоративного права на менші частки, але при цьому зміст суб'єктивного корпоративного права залишається зі всіма складовими [Васильєва В. А., уривок з наукової доповіді, С. 8 – 11].

2. Вінтоняк Н. Д. Корпоративні відносини в аспекті відносин між подружжям. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 10. С. 10 – 14.

Ключові слова: корпоративні відносини, майнові відносини подружжя, статутний капітал, корпоративні права, спільна сумісна власність подружжя.

Корпоративні відносини народилися у зв'язку з реформуванням економіки України, закріпленням в основоположних нормативних актах прав і свобод людини, в тому числі права на створення юридичної особи та права на зайняття підприємницькою діяльністю шляхом створення різного виду юридичних осіб. До появи корпоративних відносин призвело ускладнення майнових відносин на сучасному етапі економічного обороту і натеper корпоративні правовідносини визнані в Україні як вид суспільних відносин, які за своїм предметом є відносинами з управління компаніями (капіталами). Саме вони претендують на те, щоб у найзагальнішому вигляді їх вважати корпоративними [1, с. 43].

На законодавчому рівні визначення корпоративних відносин закріплене нормами Господарського кодексу України. Згідно з ч. 3 ст. 167 ГК України під корпоративними правовідносинами розуміються відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав, які відповідно до ч. 1. ст. 167 ГК України визначаються як права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

У правовій доктрині щодо визначення корпоративних правовідносин є різні думки. Н. С. Кузнецова виділяє два загальні підходи: широкий та вузький. У широкому розумінні під корпоративними відносинами розглядаються всі правовідносини, де одним із учасників виступає корпорація як організаційно-правова форма юридичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність. У вузькому (власному) розумінні – це зобов'язальні відносини між корпорацією (її органами) та учасниками з приводу управління, ведення справ, надання інформації тощо [2]. В. М.

Кравчук, визначаючи корпоративні відносини, ділить їх на загальні та спеціальні. Загальні правовідносини виникають між учасником і товариством щодо участі в товаристві. Спеціальні корпоративні правовідносини виникають між учасником і товариством, між учасниками, а також за участю третіх осіб щодо реалізації окремих прав, пов'язаних з участю в товаристві, які пропонується називати «елементарними»: права на частку в статутному капіталі, права на одержання частини прибутку, права на участь в управлінні тощо [3, с. 21]. О. М. Вінник зазначає, що корпоративні відносини – це відносини, які виникають у процесі створення, функціонування та припинення господарських товариств за участю безпосередніх учасників (засновників, учасників, самого товариства та його органів) та опосередкованих (кредиторів, споживачів, найманих працівників, облігаціонерів товариства, територіальної громади, держави в особі уповноважених органів) і забезпечують збалансовану реалізацію інтересів зазначених осіб [4, с. 32].

Н. С. Глузь визначає корпоративні відносини як відносини, що виникають між акціонером, учасником і самою корпорацією, а також між самими учасниками та акціонерами з приводу реалізації їх права власності на акцію чи права власності на частку в статутному фонді [5]. І. Я. Бабецька під корпоративними правовідносинами розуміє врегульовані нормами права та установчими документами суспільні відносини, які виникають між засновником (учасниками) юридичної особи і самою юридичною особою в результаті реалізації ними засновницьких прав, а також відносини між учасниками, які складаються щодо набуття, здійснення та припинення корпоративних прав [6, с. 154].

Як правило, дослідники, визначаючи корпоративні відносини, як їхні кваліфікуючі ознаки зазначають суб'єктів та об'єктів відносин. Спільним для більшості наведених визначень цих відносин є те, що за суб'єктним критерієм вони так чи інакше пов'язані з корпоративними підприємствами, хоча й використовуються в них різні терміни: «корпорації», «господарські товариства», «корпоративні суб'єкти господарювання» тощо [7, с. 26]. Зокрема, зазначається, що суб'єктами корпоративних правовідносин є: товариство та його учасники (І. В. Спасибо-Фатєєва, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць, Р. Б. Сивий, О. С. Яворська, О. А. Кулик); корпорація (товариство), учасники (засновники) і органи корпорації (О. Р. Кібенко, О. М. Вінник, І. С. Шиткіна, М. О. Рожкова, Н. С. Каржавіна, Н. С. Єремїчева, В. О. Гурєєв, В. В. Долинська, В. П. Мозолін); товариство (за ГК – господарська організація), учасник, органи товариства та інші особи (треті особи) (В. М. Кравчук). Коло

суб'єктів корпоративних відносин, визначене вченими, залежить від того, як той чи інший автор розуміє сутність корпоративних відносин.

Однак, незважаючи на це, у будь-якому разі незмінним суб'єктом корпоративних відносин є завжди юридична особа, яку в теорії цивільного права розглядають як корпорацію [8, с. 44]. Наведене приводить до висновку, що суб'єктами корпоративних відносин є підприємницькі юридичні особи, що створені з метою отримання прибутку і його наступного перерозподілу між учасниками, та будь-які інші особи, що на підставі певних юридичних фактів стають учасниками юридичних осіб корпоративного типу [Вінтоняк Н. Д., уривок з наукової статті, С. 10 – 11].

3. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія / Васильєва В. А., Зеліско А. В., Луць В. В., Саракун І. Б., Сіщук Л. В. [та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2017. 612 с.

Ключові слова: спільна сумісна власність, спільна часткова власність, корпоративні права подружжя.

Розвиток цивільного обороту і становлення підприємництва пов'язані насамперед із такими цивільно-правовими інститутами, як юридичні особи та власність. Їх вплив відображається і на відносинах подружжя, оскільки спільне майно подружжя дуже часто використовується у підприємницькій діяльності і включається в корпоративний оборот. Тому необхідно, щоб норми сімейного законодавства були інтегрованими разом із нормами корпоративного законодавства. Необхідно враховувати особливості тих правових норм, які регулюють відносини інших галузей права, оскільки інститут права власності знаходиться на межі регулювання норм цивільного, сімейного та корпоративного права.

Чинним законодавством не врегульовано питання правового режиму майна, переданого до статутного капіталу господарських товариств, приватних підприємств та інших юридичних осіб корпоративного типу. Водночас передача спільного майна до статутного капіталу юридичної особи породжує для обох із подружжя певні правові наслідки. Крім того, кожна організаційно-правова форма юридичної особи має свої особливості, які безпосередньо впливають на майнові відносини подружжя. За відсутності відповідних норм в законодавстві доводиться виходити із загального розуміння норм сімейного та корпоративного права.

Згідно зі СК України спільною сумісною власністю подружжя є будь-яке майно, набуте подружжям за час шлюбу, за винятком виключеного з

цивільного обороту та, звісно, за винятком того, яке відповідно до Глави 7 СК України є особистою приватною власністю дружини, чоловіка

615. Відповідно до ст. 177 ЦК України об'єктами цивільних прав є речі, і зокрема гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні й нематеріальні блага. Зі змісту цієї статті випливає, що законодавець не робить конкретизації щодо переліку майна. Тобто перелік об'єктів спільної сумісної власності не є вичерпним, а в умовах ринкової економіки їх коло може бути значно ширшим.

Існують випадки, коли об'єкти права спільної сумісної власності шляхом певних дій одного з подружжя переходять в інший правовий режим, визначити який однозначно не можна. Як зазначає І. В. Жилінкова, останнім часом такі об'єкти набувають великого значення і займають особливе місце в майні подружжя. Зокрема, мова йде про правовий режим акцій, облігацій та інших цінних паперів, вкладів до статутного капіталу господарських товариств, пайових внесків у підприємницькі кооперативи тощо. Щодо таких об'єктів взагалі виникають своєрідні відносини, коли ж їх учасниками стають особи з подружнім статусом, то вони набувають особливого «забарвлення». Крім того, взята за основу презумпція спільного майна подружжя, придбаного за час шлюбу, не завжди збігається з нормами корпоративного законодавства.

Виходячи з норм ч. 2 ст. 115 ЦК України, вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку. Відповідно до ч. 1 ст. 61 СК України об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту. Тобто об'єкти, які можуть формувати вклад юридичної особи без будь-яких виключень (за винятком того, що ці об'єкти не повинні бути виключені з цивільного обороту) можуть перебувати в подружжя на праві спільної власності. У ч. 2 ст. 115 ЦК України сказано, що вказані об'єкти в повному обсязі входять до об'єктів, що складають спільне майно подружжя (ч. 1 ст. 61 СК України). Тому цілком імовірною є ситуація, коли один із подружжя передає господарському товариству майно, що має режим спільного майна подружжя.

Дискусії щодо «поділу корпоративних прав подружжя» загострюються також у зв'язку з наявною суперечливою судовою практикою. Неоднакове застосування судами норм ст. 61 СК України спровокували Постанова Пленуму ВСУ «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його

недійсним та поділ спільного майна подружжя» № 11 від 21 грудня 2007 року та Рішення Конституційного Суду України № 17-рп/2012 від 19 вересня 2012 року у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 СК України.

Колегія суддів судової палати в цивільних справах ВСУ у своїй Постанові «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» № 11 від 21 грудня 2007 року дійшла наступного висновку: «статтею 12 Закону України від 19 вересня 1991 року № 1576-ХІІ «Про господарські товариства» встановлено, що власником майна, переданого йому засновниками і учасниками, є саме товариство. Вклад до статутного фонду господарського товариства не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Виходячи зі змісту частин 2, 3 ст. 61 СК України, якщо вклад до статутного фонду господарського товариства зроблено за рахунок спільного майна подружжя, в інтересах сім'ї, той із подружжя, хто не є учасником товариства, має право на поділ одержаних доходів. У разі використання одним із подружжя спільних коштів у супереч ст. 65 СК України інший із подружжя має право на компенсацію вартості його частки».

Згідно з п. 29 цієї ж Постанови відповідно до положень статей 57, 61 СК України, ст. 52 ЦК України майно приватного підприємства чи фізичної особи – підприємця не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Інший із подружжя має право тільки на частку одержаних доходів від цієї діяльності.

Протилежної думки дійшов Конституційний Суд України у своєму рішенні № 17-рп/2012 від 19 вересня 2012 року у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України. Конституційний Суд України констатує наступне: «об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту. В аспекті того, чи є статутний капітал та майно приватного підприємства об'єктом права спільної сумісної власності подружжя Конституційний Суд України вирішив, що статутний капітал та майно приватного підприємства є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя» [*Корпоративне право України, уривок з монографії, С. 400 – 403*].

4. Бобрик В. І. Сімейні компанії в Україні: окремі проблеми правового регулювання й корпоративного управління. Корпоративне право України та європейських країн: питання теорії та практики: Збірник наукових праць за матеріалами XV Міжнародної науково-практичної конференції / НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2017. С. 32 – 36.

Ключові слова: сімейна компанія, сімейне підприємство, управління, сім'я.

Основу економіки багатьох розвинених країн складає сімейний бізнес, що організаційно представлений т.зв. «сімейними компаніями». Сімейні компанії — це найстаріша й найпоширеніша форма організації бізнесу в світі. У багатьох країнах сімейні компанії становлять понад 70 відсотків від загального числа юридичних осіб приватного права.

Проте ще не так давно говорити про переваги сімейного бізнесу в Україні було ніяково. Бізнес родини колишнього президента та наближених до неї осіб важко назвати прикладом для наслідування. Але зміни останніх кількох років дають можливість знову торкнутися питання про важливість сімейних компаній.

В Україні за більш як 25 років є багато успішних компаній, засновники яких встигли втомитись від мінливих юридичних, економічних і фінансових умов ведення бізнесу та задумалися про спадкоємність. Крім того, багато засновників розпочинали бізнес із дружиною, братом чи іншими близькими родичами. І навіть ті, хто робив це з партнером, багато через що пройшовши разом, зуміли вибудувати фактично сімейні стосунки. Також є компанії, що перешли до правонаступників в порядку спадкування.

В українських реаліях наразі відбувається лише початковий етап переходу від першого покоління засновників бізнесу до спадкоємців. І від того, наскільки до цього будуть готові наступники і як власник відмежував бізнес від власної особистості та впливу на нього інших осіб, залежатиме не лише подальша доля такої компанії, а й українська економіка. А тому держава з її можливостями економічного та правового регулювання не повинна залишатись осторонь цих процесів.

Термін «сімейна компанія» (синонімами якого є «сімейне підприємство», «сімейний бізнес», «сімейна фірма», «бізнес у власності сім'ї», «компанія у власності сім'ї» та «компанія під контролем сім'ї») не має свого усталеного значення та визначення. І не лише в Україні, а й в бізнесі» вказується, що під сімейною компанією розуміється підприємство, більше

половини акцій якого перебуває у власності родини, що контролює компанію, в тому числі засновника(ів), який(які) має(ють) намір передати справу своїм нащадкам¹. В розробленому Професійною асоціацією корпоративного управління Кодексу корпоративного управління для приватних та сімейних компаній України «сімейна компанія» визначається як приватна Компанія, контрольний пакет акцій якої належить одному власнику, або кільком власникам, які є Близькими родичами. При цьому термін «приватна Компанія» позначає акціонерне товариство та/або будь-яку іншу юридичну особу, що створюється відповідно до вимог законодавства, цінні папери якої не торгуються на фондових біржах².

Основними характеристиками сімейної компанії (чи в економічному розумінні – бізнесу) є те, що:

- сім'я (члени родини) володіє більшістю голосуючих акцій (часток, паїв) або у інший спосіб ефективно контролює компанію;
- один або кілька членів сім'ї беруть участь в управлінні компанією;
- більше, ніж одне покоління бере участь в діяльності компанії або передбачається, що братиме участь в майбутньому.

Саме остання характеристика вирізняє сімейні компанії поміж інших приватних³.

Переважає більшість сімейних компаній є нелістинговими, що визначає їх не публічний характер діяльності. Ще однією майже загальною особливістю сімейних компаній є те, що їх власники та/або їх близькі родичі керують ними не лише через вищий орган, а й як виконавчі чи невиконавчі директори (є членами виконавчого органу та/або наглядової ради) [Бобрик В. І., уривок з наукової доповіді, С. 32 – 33].

5. Вінтоняк Н. Д. «Сімейний бізнес» через призму корпоративних прав подружжя. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 8. Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. С. 25 – 32.

Ключові слова: сімейний бізнес, сімейна компанія, сімейне підприємство, корпоративні права, спільне майно подружжя.

Сімейний бізнес складає основу економіки багатьох розвинених країн та становить понад 70 відсотків усіх світових компаній. Існують різні підходи до поняття сімейного бізнесу. Американські джерела подають такі визначення: «Сімейний бізнес є комерційною організацією, в якій прийняття рішень залежить від кількості поколінь родини, пов'язаних по крові або шлюбу, які тісно пов'язані з фірмою керівництвом або правом власності. Власник-менеджер підприємницької фірми не вважається сімейним бізнесом,

тому що йому не вистачає кількох поколінь, розміру і впливу сім'ї, які створюють унікальну динаміку і відносини сімейного бізнесу». Американські практики та теоретики вважають основою ознакою сімейного бізнесу — право власності родини на підприємство, яке передавалось з покоління в покоління.

У німецьких джерелах наведено: «Сімейний бізнес — це бізнес, на який значною мірою впливає сім'я або обмежена кількість власників з сімейними відносинами». Французькі вчені подають таке визначення: «Сімейний бізнес — це компанія, більша частина капіталу якої належить одній або декільком сім'ям. Сімейний бізнес — це коли власниками є принаймні три покоління» [1, с. 390-391].

Польські вчені зазначають, що широкі визначення мають загальні і розпливчасті описи сімейного бізнесу, засновані на таких критеріях як контроль над стратегічними рішеннями і намір зберегти підприємство під контролем родини. Згідно з трохи вужчим визначенням сімейного бізнесу, засновник бізнесу або його/її нащадки управляють бізнесом, який залишається під контролем членів сім'ї [2, с. 27].

В літературі зустрічаються різні терміни, що є синонімами до «сімейного бізнесу», зокрема, «сімейна компанія», «сімейне підприємство», «сімейна фірма», «бізнес у власності сім'ї», «компанія у власності сім'ї». Однак жодний термін немає усталеного визначення та має різні підходи до тлумачення.

В Кодексі корпоративного управління для приватних та сімейних компаній України, розробленому Професійною асоціацією корпоративного управління, пропонується визначення «сімейної компанії» як приватної компанії, контрольний пакет акцій якої належить одному власнику, або кільком власникам, які є близькими родичами [3, с. 11]. У Посібнику IFC «Корпоративне управління в сімейному бізнесі» під сімейною компанією розуміється підприємство, більше половини акцій якого перебуває у власності родини, що контролює компанію, в тому числі засновника(ів), який(які) має(ють) намір передати справу своїм нащадкам [4].

За даними EFB (European Family Business – Європейський Сімейний Бізнес) сімейні підприємства складають важливу частину (в середньому 40-50% всіх робочих місць) приватної зайнятості в Європі. Фірма будь-якого розміру є сімейним бізнесом, якщо:

- права для прийняття рішень знаходяться у розпорядженні фізичної особи (осіб), які управляють фірмою або у володінні фізичної особи (осіб), які мали (або) придбали статутний капітал фірми, або знаходяться у володінні подружжя, батьків, дітей чи спадкоємців;

- більшість прав для прийняття рішень можуть бути як непрямыми так і прямими; принаймні один представник родини чи родичів офіційно бере участь в управлінні фірми;

- компанії підпадають під визначення сімейного підприємства, коли особа, яка створила або придбала фірму (статутний капітал) або члени її сім'ї чи нащадки мають 25 % прав, внесених до їх статутного капіталу [5].

На погляд вчених, під сімейним можуть вважатися такі варіанти організації бізнесу, що підходять принаймні під один із пунктів такого шаблону: єдиним власником підприємства є один член родин, кілька інших представників родини обов'язково беруть трудову чи управлінську участь у цьому бізнесі; підприємство у спільній власності членів родини як із їх трудовою та (чи) управлінською участю, так і без неї; бізнес знаходиться в акціонерній форм власності, члени родини у сукупності володіють не менш як 25 % акцій із правом голосу як із трудовою та (чи) управлінською участю членів родини, так і без неї; бізнес переходить із покоління в покоління [6, с. 102]. З аналізу іноземних та вітчизняних джерел з проблем розвитку сімейного бізнесу випливає, що сімейний бізнес – це бізнес, коли право власності на певне підприємство або повністю, або більшою мірою належить членам однієї родини, а також передається наступним поколінням за правом спадковості [1, с. 392]. Тобто, основними характеристиками сімейного бізнесу є те, що:

- сім'я володіє більшістю голосуючих акцій або ефективно контролює бізнес;

- один або кілька членів сім'ї (або) подружжя бере участь в управлінні бізнесом;

- більше, ніж одне покоління є чи буде в майбутньому брати участь у бізнесі [8, с. 418].

В Україні поняття «сімейного бізнесу» є досить розмитим та жодне з визначень, яке з ним ототожнюється не закріплене на рівні законодавства. Була спроба дати визначення сімейного підприємства у проекті

Закону України «Про сімейне підприємство» 2010 року згідно якого сімейне підприємство визначалося як форма підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання здійснювати діяльність у сфері громадського харчування, надання готельних та побутових послуг, виготовлення та/або продажу товарів кінцевому споживачу з метою отримання прибутку. та визначення сімейного підприємства у проекті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання розвитку сімейного підприємництва)» 2013 року. Сімейне підприємство згідно проекту закону це самостійна, ініціативна,

систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з обов'язковим використанням праці членів своєї сім'ї з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [Вінтоняк Н. Д., уривок з наукової статті, С. 25 – 27].

6. Лаптева М. І. Шлюб та фактичні шлюбні відносини (спільні та відмінні риси). Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 8. Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. С. 51 – 58.

Ключові слова: шлюб, фактичні шлюбні відносини, права, обов'язки, спільна власність, приватна власність.

З прийняттям СК України, особи (жінка та чоловік), які бажають створити сім'ю, мають право на: 1) шлюб, і 2) фактичні шлюбні відносини (в суспільстві прийнято називати «цивільний шлюб»). Зразу ж слід зазначити, що термін «цивільний шлюб» - це шлюб, зареєстрований у встановленому законом порядку. Тому, це не правильний термін, який можна почути в суспільстві, мова йде про не зареєстровані відносини у встановленому законом порядку, отже, особи проживають без реєстрації, тобто як визначає закон проживають однією сім'єю (фактичні шлюбні відносини). І. В. Жилінкова відмічала, що фактичні шлюбні відносини за своєю суттю – це шлюбні відносини, які не мають державного визначення та реєстрації. Вони відзначаються серйозністю намірів сторін і спрямовані на тривале співжиття жінки та чоловіка. У зв'язку з цим для теорії та практики важливим є визначення ознак фактичних шлюбних відносин [1]. Ще з часів римського приватного права існував прообраз фактичного шлюбу під назвою «конкубінат», який визначався як співжиття дозволене законом, коли у чоловіка було відсутнє бажання вступати до шлюбу, а у жінки – намір наслідувати соціальне становище чоловіка. Першою державою, яка на законодавчому рівні врегулювала питання фактичного подружжя, була Швеція. Уперше признавати такі відносини між чоловіком та жінкою започаткував Цивільний кодекс України в статті 283, в коментарі до неї сказано: «Заслуговують окремого розгляду права осіб, які перебувають у так званих фактичних відносинах. Оскільки такі особи проживають разом з наймачем і ведуть з ним спільне господарство, вони за судовою практикою, що склалась, визнаються, як правило, членами сім'ї і, таким чином, мають рівне право на житлову площу» (ЦК України, 1971 рік). Цю тезу повторить

Житловий кодекс України, у 1989 р. в статті 64 при визначенні поняття члена сім'ї.

Потім, не називаючи «фактичні відносини», стаття 17 Закону України «Про власність» (ВВР, 1991, № 20, ст. 249) закріпила набуте в результаті спільної праці членів сім'ї як їхню спільну сумісну власність (цей Закон втратив чинність у 2007 р.). Після прийняття цього Закону, а також постанови Пленуму Верховного Суду України № 20 від 22 грудня 1995 року «Про судову практику у справах за позовом про захист приватної власності» суди почали застосовувати частину 1 статті 17 Закону «Про власність» у майнових спорах осіб, які проживали однією сім'єю, тобто які знаходилися у фактичних шлюбних відносинах, а після набуття чинності Сімейним кодексом стали визнавати права фактичного подружжя на майно на підставі статті 74 СК України.

Фактичні шлюбні відносини були визначені і Кодексом про сім'ю, опіку, шлюб РСФСР від 19.07.1926 р., а також Указом від 08.07.1944 р., відповідно до яких Цей шлюб прирівнювався до зареєстрованого, відповідно, і майно, набуте в такому шлюбі визнавалося спільним, наступало право на стягнення аліментів, на одержання спадку після смерті одного з такого подружжя, на пенсію та інше. З прийняттям указу від 10.11.1944 р. таке право втрачалося, якщо «шлюб» не був зареєстрований.

Верховний Суд України в своїй постанові від 20 лютого 2012 р. визначив, фактичні шлюбні відносини так, коли чоловік і жінка не перебувають у будь-якому іншому шлюбі та між ними склалися усталені відносини, що притаманні подружжю. Виникає питання чи можна на осіб, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між особою застосовувати правовий статус подружжя?

На це питання не було б відповіді, якщо б свого часу З. В. Ромовська (авторка нового СК України) не пояснила наступне: «Розвиток нашого законодавства має йти не шляхом надання жінці та чоловіку, які спільно проживають без шлюбу, прав та обов'язків подружжя, а надання їм прав та обов'язків, як особам, які проживають однією сім'єю. Ці права можуть бути тотожними за змістом... але підстави їх виникнення є різними» [2, с. 68-69]. На це пояснення І. В. Жилінкова зазначала, що якщо розвернути пояснення З. В. Ромовської, то воно виглядатиме наступним чином: а) жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю без шлюбу, не мають прав та обов'язків подружжя; б) вони набувають прав та обов'язків як особи, які проживають однією сім'єю; в) загальних прав та обов'язків осіб, які проживають однією сім'єю, не існує; г) тому права та обов'язки жінки та чоловіка, які

проживають однією сім'єю без шлюбу, збігаються з правами та обов'язками подружжя [1, с. 87].

Зазначені автори постійно оперують категорією «сім'я». Сім'я – це група людей, які спільно проживають, пов'язаних особисто-спорідненою близькістю (подружжя, батьки, діти та ін.). Така близькість виникає головним чином на основі взаємної любові чоловіка і жінки, які вступають в шлюб для задоволення природної потреби народження і виховання дітей [3, с. 11]. У сім'ї людина знаходить задоволення своїм одвічним прагненням до особистого щастя, до досягнення прекрасного і піднесеного.

Шлюб, спорідненість і на цій основі особиста прихильність – цементуючий початок сімейного союзу. Вони породжують такі риси та особливості відносин між його членами, як взаємна турбота, допомога і підтримка один одного [Лантєва М. І., уривок з наукової статті, с. 51 – 53].

7. Бутрин-Бока Н. С. Про питання щодо корпоративних прав подружжя. Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства: Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції. НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2018. С. 27 – 31.

Ключові слова: корпоративні права, спільна сумісна власність, подружжя.

Завдяки розвитку ринкових відносин в Україні, головним чином, на шляху до євроінтеграції, можна констатувати створення різних форм корпоративної діяльності, яка, на жаль, характеризується неузгодженістю законодавчого регулювання. Можливість дружини або чоловіка стати засновником товариства чи набути частку в статутному капіталі такого товариства окреслює коло прав та обов'язків суб'єкта корпоративних відносин. Тому, актуальність дослідження проблемних аспектів корпоративних прав подружжя пояснюється існуванням на законодавчому рівні надзвичайно великої кількості колізій та прогалин, котрі значно ускладнюють реалізацію корпоративних прав подружжя.

Дослідженням питань щодо корпоративних прав подружжя присвятили свої праці такі відомі науковці, як : М. В. Антокольська, О. Б. Безпалько, М. Л. Белкін, А. М. Белякова, В. А. Васильєва, Д. В. Генкін, Н.С. Глусь, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, О. О. Єрошенко, Н. М. Єршова, О. М. Калітенко, О. Р. Кібенко, Т. В. Кашаніна, Г. К. Матвеев, М. В. Оприско, В. О.

Рясенцев, З. В. Ромовська, В. М. Самойленко, В. І. Семчик, Г. М. Свердлов, Р. О. Стефанчук, І. В. Спасибо-Фатєєва, Є. О. Харитонов, Ю. С. Червоний, Я. М. Шевченко, В. С. Щербина та ін.

Як відомо, ст.69 СК України від 10.01.2002р. № 2947-III передбачає право подружжя на поділ майна, яке є об'єктом права їх спільної сумісної власності [1, ст. 69]. Згідно з ч. 1 ст. 61 СК України об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, окрім того, яке виключене з цивільного обороту [1, ч. 1 ст. 61]. Водночас відповідно до ч. 1 ст. 190 ЦК України від 16.01.2003р. № 435-IV [2] майно є особливим об'єктом, до якого відносять окрему річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [2, ч. 1 ст. 190].

Інакше кажучи, під час поділу спільної власності подружжя відокремлення стосуються не тільки речей, а й майнових прав та обов'язків, щодо об'єктів права їх спільного сумісного майна. Проте слід мати на увазі, що судова практика показує, що в більшості випадків суди розглядають ситуації поділу в основному речей, що знаходяться у спільній власності подружжя (наприклад, предмети домашнього вжитку, гроші, нерухомість тощо). Що стосується інших форм власності, то рішення про їх поділ відносно рідкісне, і пояснюється тим, що: 1) права власності та обов'язки як особливий тип майна стали більш поширеними в цивільному обороті України порівняно недавно, і тому встановлена судова практика їх поділу в українському судочинстві ще не зовсім сформована; 2) внаслідок недосконалого правового врегулювання цього питання існує багато технічних проблем, які перешкоджають оформленню документів на поділ майнових прав та обов'язків подружжя; 3) більшість звичайних громадян спільної власності подружжя вважає, що це загальні речі [3, с. 82]. Із такою думкою можна не зовсім погодитися, оскільки на сьогоднішній день існує уже чимала кількість товариств, які і перебувають у власності подружжя, адже введення спільного бізнесу набрало потужні оберти.

Як стверджує І.В. Спасибо-Фатєєва [5], «...корпоративне право можна коротко визначити як сукупність правових норм, що регулюють відносини між корпорацією та її учасниками (корпоративні правові відносини)...» Крім того, науковець зазначає, що в українській юриспруденції є повний хаос через брак розуміння «корпоративних відносин» та «корпоративних прав» в ЦК та ГК України [2; 4]. Адже, згідно зі ст. 167 ГК України корпоративним правом є право особи, чия частка визначається у статутному капіталі (майні) економічної організації, включаючи право брати участь у управлінні господарською організацією, отримуючи певну частку прибутку організації та майна у разі її ліквідації відповідно до законодавства, а також інші

повноваження, передбачені законом та нормативними документами [4, ст. 167]. В контексті цього, вчена зазначає, що в Україні з 2007 р. склалася судова практика, яка виходила з постанови Пленуму ВСУ. Відтепер же неважко прогнозувати те, що суди виноситимуть протилежні рішення за аналогічними спорами. Водночас варто очікувати й спроби з боку одного з подружжя повернутися до перегляду тих судових рішень, які набули чинності. Адже із Рішення КСУ слідує, що подружжя завжди мало право спільної власності на майно приватного підприємства, а суд свого часу (тобто до 19.09.2012р.) при винесенні рішення виходив із протилежного [Бутрин-Бока, уривок з наукової доповіді, С. 27 – 28].

8. Вінтоняк Н. Д. Особливості поділу корпоративних прав подружжя: шлях до справедливості. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 1. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. С. 30 – 34.

Ключові слова: корпоративні права, подружжя, спільне майно подружжя, поділ, статутний капітал, юридична особа.

На сучасному етапі розвитку правової системи України особливо актуальною є проблема поділу корпоративних прав подружжя. Дане питання на законодавчому рівні є найменш врегульованим, однак все більшої актуальності набуває на практиці. Якщо з поділом будинку, квартири, земельної ділянки чи іншого нерухомого або рухомого майна все більш-менш зрозуміло, то поділ «бізнесу» подружжя викликає багато проблем.

Проблема поділу корпоративних прав між подружжям (часток в статутному капіталі, акцій, вкладів тощо) особливо актуальна, коли один із подружжя, стаючи засновником (учасником) товариства, передає товариству майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності. Залишається невизначеним обсяг прав того з подружжя, який не є учасником господарського товариства, та виникає питання, на що він може розраховувати при поділі спільного майна.

Розпочнемо з того, що в силу норм ст. 167 Господарського кодексу України корпоративні права – це права особи, частка якої визначається в статутному капіталі (майні) господарської організації... Тобто з внесенням вкладу до статутного капіталу товариства засновник (учасник) товариства набуває корпоративних прав та згідно з нормами чинного законодавства отримує правомочності на участь в управлінні господарською організацією, отриманні певної частки прибутку (дивідендів) даної організації і активів у разі ліквідації останньої тощо.

Зі вступом у товариство учасник не тільки вносить вклад до статутного капіталу, а й набуває право участі в товаристві, яке згідно зі ст. 100 Цивільного кодексу України є його немайновим правом і не може передаватися іншій особі. Крім того, як зазначає В. А. Васильєва, суб'єктивне корпоративне право для цивільного обороту слід розуміти як єдиний неподільний об'єкт [2, с. 167], що складається із низки самотійних суб'єктивних прав, які в сукупності складають зміст корпоративного права [2, с. 110]. Тому, враховуючи те, корпоративні права є неподільними за змістом [3, с. 261], вони в повному обсязі можуть належати лише тому з подружжя, який є учасником господарського товариства.

Звідси випливає, що корпоративні права не можуть належати подружжю на праві спільної сумісної власності, тому і підлягати поділу вони не можуть. У зв'язку з цим помилковою є практика поділу корпоративних прав (частки в статутному капіталі тощо), оскільки виконання такого рішення буде ставитися під сумнів. Наприклад, яким чином здійснювати внесення співвласників до установчих документів, як нових учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Аналогічна ситуація із веденням реєстру акціонерів і внесенням до нього змін [2, с. 111-112]. По суті, це призведе до подвоєння кількості учасників товариства, оскільки, окрім власне учасника, корпоративні права належатимуть ще і його дружині (чоловікові). Зрозуміло, що такий порядок речей є неприпустимим [4, с. 54].

Отже, корпоративні права як такі, що складаються з майнових і немайнових прав, можуть належати виключно тому з подружжя, який є учасником юридичної особи. І тільки учасник юридичної особи набуває всіх належних прав щодо участі в управлінні, розподілі прибутку, отриманні інформації про її діяльність тощо. Правова природа корпоративних прав не дозволяє визнати за одним з подружжя, який не є учасником юридичної особи, такий самий обсяг прав, як за іншим з подружжя. Однак це не означає, що в результаті передання в статутний капітал юридичної особи майна, що перебуває в подружжя на праві спільної сумісної власності, інший з подружжя позбавляється будь-яких прав на таке майно [5, с. 36].

Актуальним тоді є питання, який же обсяг прав має той із подружжя, який не є учасником господарського товариства? І. В. Жилінкова, зазначає, що той із подружжя, хто не є учасником товариства, має право на частину: прибутку (доходу), яка була сплачена (видана) при розподілі прибутку товариства; майна, що одержане учасником товариства в разі його виходу з товариства та продажу належної йому частки в статутному фонді товариства іншій особі; майна, що одержане учасником товариства в разі ліквідації товариства [Вінтоняк В. Д., уривок з наукової статті, С. 30 – 31].

9. Дзера О. В. Деякі питання співвідношення сімейного та корпоративного законодавства у сфері майнових відносин подружжя. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 1. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. С. 42 – 48.

Ключові слова: подружжя, прогалина в законодавстві, спільна сумісна власність, цінні папери, акції, статутний капітал, вклад, приватне підприємство, господарське товариство.

Прийняття 10 січня 2002 року Сімейного кодексу України стало знаменною віхою в розвитку сімейного права. СК України водночас істотно впливає на формування правового режиму майнових відносин подружжя. Новому СК притаманні наступні основні риси правового режиму майна подружжя.

1. Правовому регулюванню відносин власності подружжя присвячено главу 7 «Право особистої приватної власності дружини та чоловіка» (статті 57-59), главу 8 «Право спільної сумісної власності подружжя» (статті 60-74), главу 10 «Шлюбний договір» (статті 92-103). Тобто в зазначених трьох главах вміщено всього 30 статей (у КпШС України 1969 р. таких статей - 10).

2. Як і в КпШС, у новому СК передбачено законний і договірний правові режими.

3. У новому СК при дії законного правового режиму збережено принцип спільності майна, набутого подружжям у період шлюбу, і принцип роздільності дошлюбного майна.

4. У новому СК, порівняно з чинним КпШС, значно розширено свободу укладення шлюбного договору та його умов, що може призводити до ліквідації режиму спільності майна подружжя і відповідного зниження гарантій захисту їх майнових прав. Проте, незважаючи на істотне збільшення кількості статей, що врегулювали майнові відносини подружжя, тут ще залишається чимало прогалин та інших проблем.

Так, певні труднощі можуть виникати при вирішенні питання про включення до спільного сумісного майна подружжя також деяких цінних паперів, особливо акцій. Сімейне законодавство не містить заборон щодо включення таких об'єктів до спільної сумісної власності подружжя. Такий підхід законодавця знаходить відповідну підтримку і в юридичній літературі [1, с.211-212]. Однак, на наш погляд, при застосуванні режиму спільності щодо цінних паперів, придбаних одним із подружжя, необхідно враховувати їх правову природу, а також особливості правового режиму окремих видів цінних паперів, який визначається, зокрема, Цивільним кодексом України,

ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок», ЗУ «Про акціонерні товариства», підстави їх набуття, умови випуску тощо.

Одним із найпоширенішим видів цінних паперів є акції, щодо яких ні сімейне, ні цивільне законодавство не містить прямих положень про можливість їх визнання спільною сумісною власністю подружжя. Проте аналіз окремих норм цього законодавства дає певні підстави для позитивної відповіді на це питання. Так, відповідно до ст.6 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» акцією є іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосується акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна в разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені ЦК України та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств [2]. Отже, за чинним законодавством акції можуть бути лише іменними, по-друге, власнику акцій законодавством надаються, крім майнових прав, також немайнові, що іменуються корпоративними правами, які пов'язані з особою власника акцій.

Тому й постає питання про допустимість розповсюдження режиму спільності на іменні акції одного з подружжя. На думку І. В. Жилінкової, іменні акції, придбані за спільні кошти подружжя, можуть бути об'єктом права спільної сумісної власності [1, с.214]. На перший погляд юридичних перешкод для цього не існує. Підставою для такого висновку могли бути, зокрема, положення ст. 5 Закону України «Про цінні папери та фондову біржу» в первісній редакції про те, що акція є неподільною, а в разі, коли одна й та сама акція належить кільком особам, усі вони визнаються одним власником акції і можуть здійснювати права через одного з них або через спільного представника. Отже, законодавець допускає можливість перебування акції у власності кількох осіб, а відтак і у власності подружжя. Інша справа, що законодавець допустив у ст. 5 цього Закону певну юридичну некоректність, вважаючи, що кілька осіб можуть бути визнані одним власником акції. В одній речі не може бути кілька власників, однак в одній речі може бути кілька співвласників. Проте в ЗУ від 11.06.2009 наведене положення було змінено і в ст. 6 цього Закону було записано, що акція є неподільною, а порядок реалізації прав співвласників акції (акцій) визначається Цивільним кодексом України і законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств. Натомість ні в ст. 6 ЦК, ні в ЗУ «Про акціонерні товариства» не містяться конкретні норми щодо врегулювання таких відносин. Тому вирішувати цю проблему стосовно подружжя необхідно з врахуванням загальних положень сімейного

законодавства та спеціальних законів. При цьому насамперед необхідно ознайомитися з правовою позицією цього питання Верховного Суду України, сформульованою в постанові Пленуму від 21 грудня 2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визначення його недійсним та поділ спільного майна подружжя». У п. 26 цієї Постанови зазначається, що при вирішенні питання про поділ майна у вигляді акцій, частки (паю, долі) у фондах корпоративних господарських організацій судами слід виходити з того, що питання їх поділу вирішується залежно від виду юридичної особи, організаційно-правової форми її діяльності, характеру правовідносин подружжя з цим суб'єктом, а в п. 27 прямо стверджується, що акції можуть бути об'єктом права спільної сумісної власності і предметом поділу між подружжям, якщо вони були придбані за їх спільні кошти. Попри певну відповідність такої правової позиції нормам сімейного законодавства не можна не звернути увагу на її вразливість положенням законодавства про цінні папери та акціонерні товариства, адже визнання іменних акцій об'єктом права спільної сумісної власності подружжя зобов'язує надати корпоративні права тому з них, хто не був первинно акціонером, що врешті створить перешкоди в діяльності акціонерних товариств [Дзера О. В., уривок з наукової статті, С. 42 – 44].

10. Вінтоняк Н. Д. Правовий режим майна, переданого подружжям до статутного капіталу приватного підприємства: аналіз судових рішень. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. д-ра юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 3. Івано-Франківськ: Фоліант, 2016. С. 36 – 45.

Ключові слова: корпоративні права, подружжя, правовий режим майна, спільне майно подружжя, приватне підприємство, статутний капітал.

Чинним законодавством не врегульовано питання правового режиму майна, переданого до статутного капіталу господарських товариств, приватних підприємств та інших юридичних осіб корпоративного типу. Коли при створенні одним із подружжя приватного підприємства подружжя передає своє спільне майно, то постає питання, як змінюється правовий режим майна подружжя у випадку передачі його до статутного капіталу юридичної особи та реалізації одним із подружжя свого права на підприємницьку діяльність. Адже передача спільного майна до статутного капіталу приватного підприємства породжує для обох із подружжя певні правові наслідки.

Ця проблема загострюється під час вирішення судами справ про визнання майна приватного підприємства спільною сумісною власністю. Неоднакове застосування судами норм ст. 61 СК України спровокувала наявна суперечлива судова практика Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» № 11 від 21 грудня 2007 року [1] та Рішення Конституційного Суду України № 17-рп/2012 від 19 вересня 2012 року у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України [2].

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Верховного Суду України у своїй Постанові «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» № 11 від 21 грудня 2007 року дійшла наступного висновку: «статтею 12 Закону України від 19 вересня 1991 року № 1576-ХІІ «Про господарські товариства» встановлено, що власником майна, переданого йому засновниками і учасниками, є саме товариство. Вклад до статутного фонду господарського товариства не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Виходячи зі змісту частин 2, 3 ст. 61 СК, якщо вклад до статутного фонду господарського товариства зроблено за рахунок спільного майна подружжя, в інтересах сім'ї, той із подружжя, хто не є учасником товариства, має право на поділ одержаних доходів. У разі використання одним із подружжя спільних коштів у супереч ст. 65 СК інший із подружжя має право на компенсацію вартості його частки».

Згідно п. 29 цієї ж Постанови відповідно до положень статей 57, 61 СК України ст. 52 ЦК України майно приватного підприємства чи фізичної особи - підприємця не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Інший із подружжя має право тільки на частку одержаних доходів від цієї діяльності.

Протилежної думки дійшов Конституційний Суд України у своєму рішенні № 17-рп/2012 від 19 вересня 2012 року у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України. Конституційний Суд України констатує наступне: «об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту. В аспекті того, чи є статутний капітал та майно приватного підприємства об'єктом права спільної сумісної власності

подружжя Конституційний Суд України вирішив, що статутний капітал та майно приватного підприємства є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя».

На думку Конституційного Суду України, приватне підприємство (або його частина), засноване одним із подружжя, є окремим об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, до якого входять усі види майна, у тому числі вклад до статутного капіталу та майно, виділене з їх спільної сумісної власності. Суд відзначив, що вклад до статутного капіталу та виділене із спільної сумісної власності подружжя майно (кошти) передаються у власність приватного підприємства. Відповідно до статті 191 ЦК України підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності; до складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом; підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю; підприємство або його частина можуть бути об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів. Тобто зі змісту цієї статті вбачається, що відносно підприємства як єдиного майнового комплексу або його частини можуть виникати цивільні права й обов'язки [Вінтоняк Н. Д., уривок з наукової статті, С. 36 – 38].